

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Henrici Canisi[i] Noviomagi, Belgæ, Jn Academia
Ingolstadiensi SS. Canonum Profess. Ordinarii & Primarii,
Opera Quæ De Ivre Canonico Reliqvit**

Canisius, Heinrich

Coloniae Agrippinae, 1662

In Tit. XXIII. De Præsumptionibus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62169](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62169)

conditionalis, veluti, Promittis mihi centum, si navis ex Asia venerit, vel si Titius vivit, vel Consul factus sit? Nam hæc stipulationes valent, etiam si nulla alia causa adjecta sit, quasi conditio succedat loco causæ, per text. in l. A Titio 108. D. De verb. oblig. & l. Cum ad præsens 37. D. Si certum pet. Observandum tamen est, hæc, quæ de causa

diximus, non habere locum in ultimis voluntatibus, in quibus confessio sine causa, vel etiam falsa valet, saltem in vim legati sive fideicommissi, l. Lucius 90. § quisquis mihi hæres erit D. De leg. 2. l. 2. & 3. C. De falsa causa adjecta leg. & 5. longè magis Inst. De leg. Videatur hic fufius Felinus.

IN TIT. XXIII. DE PRÆSUMPTIONIBUS.

SUMMARIÆ.

1. Præsumptio quid & quotuplex.
2. Præsumptio juris quæ dicatur.
3. Præsumptio juris & de jure.
4. Præsumptio hominis ex arbitrio pendet iudicis.
5. Quid intersit inter fictionem & præsumptionem.

Post Titulos de testibus, & de fide instrumentorum, subjicitur immediatè hic Tit. De præsumptionibus, qui & speciem probationis continet. Imò quibusdam casibus necessariò ad hanc probationis speciem devenitur, ubi res aliter probari non potest, quàm ex præsumptionibus; veluti in c. 2. in c. 11. cum duob. seq. hoc tit.

1. Est igitur Præsumptio conjectura de re dubia, adsumpta ex argumentis, sive iudicis verisimilibus. Cujus species tres à Dd. constituuntur, quarum unam vocant præsumptionem juris simpliciter, alteram præsumptionem juris & de jure, & tertiam præsumptionem hominis.

2. Præsumptionem juris eam vocant, quam jus ex qualitate facti colligit; ita tamen, ut probationem in contrarium admittat, ut est illa, quæ ex chirographo cancellato deducitur, videlicet solum esse debitum, cujus tamen contraria probatio creditori permittitur, l. Si chirographum 24. D. De probat. Item quæ præsumit filium esse eum, qui domi ex viro & uxore ejus natus est: quæ tamen præsumptio eliditur, si e contra probetur, maritum eam in valetudine laborasse, vel per tantum temporis abfuisse, ut generare non potuerit filium, qui præ tenditur l. Filium D. De his qui sunt sui vel alieni juris. Plura exempla vide hic hoc tit. tum passim in jure civili, præsertim in materia de ultimis voluntatibus.

3. Præsumptio juris & de jure dicitur ea, cum jus non tantum aliquid præsumit, sed etiam pro explorato, vel comperto habet: ideo juris dicta, quòd ab ipso jure inducatur; & de jure, quòd jus firmum statuat, ita ut ab ea recedi non possit, con-

trarium approbando. Cujus insigne exemplum exstat in c. Is qui fidem o. inf. De sponsalib. de viro & muliere, qui si post contracta à se sponsalia corporaliter commisceantur, præsumuntur id facere affectu conjugali, non fornicario, juxta juris regulam, quæ ea, quæ dubia sunt, semper in meliorem partem interpretamur, c. inf. De R. I. Proinde hic congressus sponsi cum sponsa tua præsumit inter eos matrimonium; adeò quòd contrariam probationem respuat, hoc est, quòd sponsus vel sponsa admitti ad probandum non debeant, quòd non conjugali sed fornicandi animo coierint, de li. qui fidem & latius ibid. comprobabimus. Quamvis præsumptum hoc matrimonium hodie cesset, propter decretum Conc. Trid. quo Parochi vel alterius Sacerdotis, de ipsius Parochi vel Ordinarii licentia, & duorum vel trium testium præsentia in contrahendo matrimonio necessariò requiritur, ubi scilicet hoc decretum Conc. Trid. in parochia est promulgatum, ut videre est Sess. 24. c. 1. De reform. matrim. Alia ejusdem præsumptionis juris & de jure exempla require in l. Antiqua 23. C. Ad S. C. Vellejan. in l. fin. § fin. & ibi Gl. C. Ad S. C. Maced. & in l. fin. C. Arbitrium tut.

Præsumptio verò hominis pendet ex cognitione & arbitrio Judicis. Cum enim interdum diversa & multiples circumstantiæ circa factum, de quo controversia est, circumstant, quas difficile fuit lege aliquâ comprehendere, necessariò accidit, ut ea arbitrio Judicis relinquereantur; sicut accidit, an mora debitoris non solventis intercesserit, l. Mora 32. D. De usuris; item an testi deponenti credendum sit, l. 3. D. De testib. cum similib. Ad eò ut Judex rectè ex præsumptione sua, si ea vehemens sit, procedere possit ad definitivam sententiam: sicut docet illustre exemplum Salomonis, qui cum duabus meretricibus, de uno eodemque infante contententibus, de uno divideretur statuisset, alteram verò eorum reclamante, ne divideretur, huic infantem tamquam matri ad-

signa-

signavit, alteri abjudicando, quæ consenserat in divisonem infantis, ut potè quoddid naturali & maternæ pietati ad veraretur *cap. 2. inf hoc tit. Exstat historia 1. Reg cap 2.*

Sed quæstio est, quid intersit inter fictionem & præsumptionem. Sed Resp. fictionem fieri contra veritatem, ex justa quapiam causa, ut accidit in jure postliminii & in l. Cornelia § si ab ho-

sibus *Instit. Quib. mod. jus patr. potest. sol.* Idem in stipulatione pro constituta dote petenda aut repetenda; pro qua si stipulatio non intercesserit, fingitur à lege intercessisse, *l. un. C. De rei uxoria act.* At præsumptio contra veritatem nihil statuit, sed potius veritatem in dubio ex indicis præsumit.

In Cap. Primum.

SUMMARI A.

1. Palam & occultè nocentes sunt quoad animum nocendi, non quoad pœnam
2. In delictis semper præsumitur dolus.
3. Nec excusatur delinquens jocum prætendens.
4. Neque fur, obtinens domini tacitum consensum.
5. Vel de mino post commissum furtum adserente id suâ voluntate factum esse.
6. In contractibus dolus non præsumitur.

Sicut noxius est, qui mittit lanceas & sagittas in mortem, ita vir, qui fraudulenter nocet amico suo: & cum fuerit deprehensus, dicit ludens feci

Hic textus ad verbum desumptus est ex *Prov. c. 16.* ¶ Equiparat autem clam nocentem nocenti palam; sed id, quantum attinet ad nocendi animum, quia uterque delinquit, tam palam quam occultè nocens: sed quoad pœnam, quia gravius in eum animadvertitur, qui alteri mortem machinatus est apertè, eum hic incidat in pœnam legis *Corn. de sicariis*, quæ est pœna gladii, licet mors subsecuta non fuerit, § *Item Lex Corn. de sicar. Instit. De publ. jud. & l. D. Ad L. Corn. de sicar.* Quamvis hodie ex consuetudine generali nemo puniatur gladio, ubi homicidium subsecutum non est: sed quoad jus scriptum in persecutores homicidas tantum etiam pœna gladii statuitur, *jurib. jam alleg.* Alter verò, qui clam nocuit, puta aliquem verberando sive vulnerando, injuriarum convenitur, & pœnam injuriarum sustinet, § *pen. & ult. Instit. De injuriis.* Quod & in furto videre est, nam gravius is punitur, qui manifestè, quam qui non manifestè furatus est: furti enim manifesti pœna est quadruplum, non manifesti duplum, § *pœna Instit. D. De obl. qua ex del. nascit.* Itaque pares sunt nocentes palam & clam quoad delinquendi animum, sed non quoad pœnam.

Verum quod subjicitur in textu, licet dicat,

ludens feci, id est, per jocum, hanc rationem habet, ¶ quòd in delictis sive criminibus semper dolus 2 præsumatur, propterea quòd naturâ suâ & per se mala sunt, usque dum probetur contrarium per delinquentem, *l. 1. C. Ad L. Corn. de sicar. l. Si non convitii 5. C. De injur. Panorm. hic num. 3. & Felin. num. 16.* ¶ Unde non excusatur delinquens, si jocum 3 prætetat, sed necesse est probet senocendi animo non fecisse, ut ita præsumptio doli cesset, *d. l. 1. & d. l. Si non convitii.*

Atque hinc est, quòd fur non excusetur, etsi 4 obtendat domini, cui rem abstulit, tacitum consensum, nisi id ipsum ostendat per indicia verisimilia, quibus putaverit dominum facile ipsi rem concessurum fuisse *Bart. in l. Inter omnes 47. §. rectè num. 3. D. De furt. Gomez Var. Resol. tomo 3. c. 5. in pr. & probat text. in l. Falsus 44. §. qui alienum D. De furt.*

Neque obstat textus in *d. §. rectè & in §. placuit. Instit. de obligat. qua ex del. nascit.* quibus locis dicitur, eum non esse furem, qui putavit domini voluntate se rem ejus abstulisse vel contrectasse, cum furtum non committatur absque effectu furandi; quia id accipiendum est, si & justa aliqua causa sub sit, eum putaverit dominum id concessurum fuisse, si scivisset; ut quia de eo antè protestatus fuerit, priusquam rem auferret, vel quia ratio sanguinis aut amicitia, vel rei exiguitas id suadebat, vel dominus ipse assuetus erat talem rem permittere: alioqui in dubio præsumitur semper contra furem, Ita eleganter *Gomez. jam cit. loco.* ¶ qui & ex *Bart. aliorumque sententia* tradit de domino, si is post admissum furtum adserat suâ voluntate rem subtractam esse, quòd scilicet eî credi non debeat in dubio, & idcirco hoc delictum publicè puniri possit, eo quòd reipubl. ex delicto semel commissio jus sit quæ situm, quod per dominum remitti non potest, *l. Licitatio al. Locatio 9. §. quod illicitè D. De public. & veltigal.*

Junctā l. Ius publicum 38. D. De pact. Nisi & hic verisimilis conjectura pro furo concurrat, ut antè dictum est. Idem tradunt Jul. Clarus lib. 5. Sent. §. Furtum num. 21. Et Felin hic in fine.

¶ Quare singulare est, ut in delictis sive criminibus semper dolus præsumatur. At contra est in contractibus, sive aliis actionibus, quæ nullam turpitudinem naturā suā in se continent, & tam

in bonam partem, quàm in malam rapi possunt; ac proinde semper in dubio bona & benignior pars amplectenda est, c. 20 inf. De R. l. l. Merito §. D. Pro socio & l. Quintus §. 1. D. De donat. inter virum & uxorem. Atque idcirco si in his dolus allegetur, is probandus est, l. Quoties 18 §. qui dolo D. De probat. *Junctā l. Dolus 6 C. De dolo malo.*

In Cap. Ex studiis 5.

SUMMARIUM.

1. Præsumptio rectè ducitur ex tempore præterito.
2. Semel malus semper præsumitur malus.
3. Præsumptio etiam ducitur ex præsentis in præteritum.
4. Præsumptiones ex variis circumstantiis desumi solent: ut ex viribus corporis.
5. Ex sanguine patris.
6. Ex natione hominis.

EX hoc Capite efficitur, ejus, qui studio virtutum addictus est, præsumi in dubio operam esse bona. Sic è contra, eum, qui solus cum sola, nudus cum nuda, loco secreto in eodem lecto repertus est, præsumi illam cognovisse, ut est text. in c. Litteris 12 hoc tit. ¶ Sic & ex præterito tempore præsumptio rectè ducitur: veluti in eo, qui adolescentiam suam castè transegit, eundem & in senectute castum futurum, c. Cum in senectute 15 hoc tit. Item qui res antea rectè administravit, præsumi & in posterum rectè administraturum, c. Mandata 6. inf. eod. Similiter qui sævitiam in uxorem suam exercuit, præsumitur idem facturum in posterum; & ideo rectè postulat uxor, antequam restituatur, sibi cavere per maritum, c. Litteras 14. in fine & c. Ex transmissa 8. sup. De ressit spoliat. Quòd pertinet hæc regula ¶ Semel malus semper præsumitur malus, videlicet in eodem genere malis, c. Semel malus De R. l. in 6. Et ratio est, quia mutatio mentis, quam quis antè semel induit, in dubio non præsumitur, cum ea sit facti; facta verò in dubio non præsumantur, sed probari debeant, c. 1. De constit. in 6. & l. 1. D. De juris & facti ignor.

3 Interdum quoque præsumptio ducitur ex præsentis tempore in præteritum: veluti in milite, qui ab hostibus reversus nescitur, an transfuga fuerit, an captus antè ab hostibus Resp. J. C. id ex prioritate ejus vita æstimandum esse, in l. Non omnes §. §. à barbaris D. De re milit. Sic ex facto semel accidisse memini, aliquem, qui incendii causā captus erat

à magistratu, eum primò diffiteretur crimen, subiectum torturæ præ nimio dolore illud confessum fuisse. Magistratus cum hæreret, quid faceret, tandem ad locum domicilii scripsit, inquirens de antea ejus vita, quam antè probam fuisse cognovit, eum liberum dimisit. Pluribus exemplis hæc illustrari possent, sed hic sub isto brevitate causā.

Illud tamen non omiserim, præsumptiones quandoque aliunde sumi, puta vel ex viribus corporis, vel ex sanguine patris, vel ex natione hominis, vel ex aliis circumstantiis. Ex viribus corporis, ut ex duobus simul mortuis is præsumatur prior decessisse, qui debilior est: veluti in matre, si cum filio pubere eodem naufragio vel ruinā perierit, in dubio censetur mater prior decessisse tamquam debilior, l. Cum pubere 22. D. De reb. dub. Idem est in patre & filio pubere, ut & pater antè decessisse videatur, quam pubes; scilicet, si filius impubes sit, l. Qui duos §. cum bello & §. fin. D. eod. tit. Vide tamen hæc de re distinctionem Bartoli, in l. Quod de pariter 16. D. eod.

Ex sanguine patris sumitur hæc præsumptio: si filius est, ergò patri similis: nam hinc fit, quòd filii presbyterorum à sacerdotibus, & filii adulterorum & fornicatorum ab hæreditatibus & honoribus arceantur, can. 1. can. Si gens Anglorum Dist. 56. & c. 1. sup. De filiis presbyt. Contra præsumitur nobilis & virtutis studiosus, qui ex nobili & virtuosa stirpe oriundus est, l. Quod si nolis §. 1. §. qui mancipia D. De adil. edicto.

Ex natione hominis præsumptio nonnumquam oritur, ut eleganter indicat Ulpian. in d. §. qui mancipia, præsumptum est, inquit, quosdam servos bonos esse, quia ex natione sunt non infamata, quosdam malos videri, quia de ea natione sunt, quæ magis infamis est. Cujus rationem (ut hoc addam) confert Plato, lib. 5. De legib. in varietate locorum, quippe homines alii

varie-

varietate ventorum & turbine difficiles & protervi fiunt, alii propter aquas, alii propter cibos, qui ex terra non solum corporibus commodi aut incommodi oriuntur, verum etiam animis quoque non minus efficiunt. Ut hinc rectè dixerit S. Pont. in e. *Quia diversitatem* 5, inf. De concess. præs. *banda*, diversitatem corporum diversitatem sapè

sequi animorum. Intellige autem has omnes præsumptiones ita constitutas esse, quòd recipiant probationes in contrarium. Cætera vide apud Alciatum & Menoch. qui latissimè de præsumptionibus scripserunt: nos brevitatè studeamus.

In Cap. Nullus dubitat 4.

SUMMARI A.

1. Qualiter præsumatur contra eum, qui dilationibus subterfugit iudicium.
2. Reus citatus & contumax qualiter puniatur.
3. Absens quando pro confesso habeatur.
4. Delictum ex fuga non rectè probatur.

Mirabile est, quòd hoc textu dicitur, eum pro confesso haberi, qui dilationibus subterfugit iudicium. Similis ferè textus est in can. *Decernimus* III. q. 9, Imò potius contrarium dicendum videtur, eum, qui dilationes quærit, minimè constiteri; siquidem dilationibus confessionem suam extrahit, & quantum potest eludit. Quare sententia hujus Cap. exaudienda est de præsumpta confessione, quia præsumitur is, qui dilationibus utitur, malam fovere causam. Ita Gloss. Innoc. Imola & Panor. hinc.

2. Neque tamen hæc præsumptio sufficit ad condemnandum reum, sed in eum finem fit, ut propter contumaciam suam vel mulctetur à iudice, l. 2, d. *Si quis in ius vocat. non jorit*; vel actori in expensas, aliaque damna condemnatur, l. *Sancimus* 13, c. De iud. Et ibi Bald. & alii; vel missionem in bona patiat, c. 3, c. *Quoniam frequenter* 5, §. in alio sup. *Vi lite non contest.* vel excommunicetur, c. *fin. d. tit. Vi lite non contest.* Et hoc in causis civilibus. In criminalibus verò contra reum citatum, & contumacem; ad condemnandum pro cedit qui-

dem iudex, sed in pœnas tantum modò pecuniarias, vel usque ad relegationem, l. *Absentem* 5, d. *De pœnis*.

Uno casu absens pro confesso habetur, si is iustus à iudice, ut positionibus actoris respondeat, nolit, aut contumaciter se absentet, ne respondere cogatur, text. in c. 2, *De confessis* lib. 6, Quamvis hodie ex dispositione Conc. Trid. Sess. 25, c. 3, *De reform.* ad excommunicationem non pro cedaat iudex, nisi deficientibus aliis remediis.

Quòd verò alii putant ex hoc textu colligi, ex fuga delictum rectè probari, alienum est à iure, cum contrarium constet ex l. *Lege Cornelia* 25, d. *De S. C. Syllan. ex l. unia* §. *Et quidem ancilla C.* *De raptu virg.* Et ex §. *necessitatem* Nov. 8, *Vi iudices sine quoquo suffragio* Et ratio est, quia delictum publicum, live majoris crimen publicum, propter sui momentum, idoneis testibus, vel apertissimis documentis, vel iudiciis ad probationem indubitatis, & luce clarioribus probari debet, ut loquitur text. in l. *fin. C. De probat.* Similis textus est in l. *Qui sententiam* 15, c. *De pœnis*. Unde etiam discreto Ulp. respondit, neminem ex suspicionibus damnari oportere, in d. l. *Absentem*. An verò fuga ex carcere faciat indicium ad torturam, vide Prosp. Farinacium in *Praxi criminali* q. 30, num. 85, cum seqq. quia alienum est ab hoc proposito nostro.

In Cap. Nonne 5.

SUMMARI A.

1. Negans unum ex duobus simul propositis alterum affirmare præsumitur.
2. Fallit in rebus coherensibus, & quarum altera accessorie venit.
3. Casus omissus remanet in dispositione iuris communis.

EX hoc Cap. pronuntiatum sive axioma istud elicitur, quòd qui ex duobus simul propositis alterum tantum modò negat, præsumatur alterum tacite affirmasse, idque ab exemplo Christi colligit hic textus. Cùm enim Ioan. c. 8. Christo objectum esset à Judæis, quod Samaritanus esset, & dæmonium haberet, ipseque respondiisset, se non habere dæmonium, collegit

ex eo Gregorius Pont. hic, quod Christus negando se dæmonium habere, tacite concesserit, se esse Samaritanum. Itaque ex eo prædictum pronuntiatum erunt Ismola, Panorm. & Felin. hic. Simile est in l. Cum prætor 12, in pr. D. De iudic. ubi prætor, cum ex pluribus iudicibus datis sive delegatis unum revocasset, censetur alios confirmasse, ut scilicet illi in eadem causa procecerent.

2. Hæc tamen sententia accipienda est de rebus separatis; secus, si una alteri cohæreat, & accessorie veniat, nam in his unam negando, aliam affirmare non censetur: veluti si creditore re-

petente debitum suum, unâ cum eo quod interest, & reus neger debitum, non ideo censetur id quod interest esse confessus

Neque his repugnat textus in l. Si extraneus 6, D. De condit. causa dat. in l. Commodissimè 10, D. De lib. & posth. & in c. Susceptum 6, De rescriptis lib. 6, quibus locis casus omisus vel tacitus remanet in dispositione iuris communis; quia responderi Felin. hic, id verum esse, ubi casus omisus non fuit nominatus. At hic uterque casus expressè est nominatus, & subsecuta ad alterum responsio.

In Cap. Illud 11.

SUMMARIA.

1. Presumptio matrimonii an oriatur ex maris & femine cohabitatione.
2. In matrimonio sufficit solus consensus contrahentium
3. Matrimonia presumppta per Concil. Trid. sublata.

Hoc textu probatur matrimonium inter duos contractum ex longa cohabitatione & fama viciniae, quod scilicet vir mulierem tamquam uxorem suam domi foverit, item quod sese invicem coniuges in publico instrumento nominassent. Hæc omnia hic coniunguntur, quamvis se S. Pont. non funder in instrumento tamquam non controverso, neque sola habitatio maris & femine producit præsumptionem matrimonii hoc iure Canonico. Aliter enim de iure civili, per text. in l. In liberta 24, D. De ritu

nupt. quo hac in re tamquam spirituali non utimur. Nisi aliter constet de matrimonio, propter solemnitates matrimoniales adhibitas, vel alium modum, quo inter se uti coniuges matrimonium contraxerunt, cau. Aliter xxx. q. 5. † Nam sufficit in contrahendo matrimonio solus consensus contrahentium, sive expressus sit, c. Cum apud 23, & c. Tua 25, inf. De sponsal. sive præsumptus, ex certis circumstantiis, ut his in textu.

Ubi rursus memiaisse oportet, hæc aliaque præsumpta matrimonia hodie per decretum Conc. Trid. esse sublata, quo matrimonium non consistit, nisi coram Parocho, vel alio Sacerdote ad hoc deputato, & duobus vel tribus testibus præsentibus, contractum probetur, ubi scilicet in parochia decretum hoc promulgatum est, Sess. 25, c. 1, De reform.

In Cap. Litteras 14.

SUMMARIA.

1. Presumptio una alteram elidit.
2. Nemo ex præsumptione condemnandus.
3. Quod tamen fallit in præsumptione juris.

EX hoc Cap. passim colligitur, quod una præsumptio alteram elidat, si illa vehementior sit. Nam hoc loco fratri, qui ab hæresi reversus ad fidem alterum suum fratrem detulerat nomine hæreseos, magis creditur, quam cum postea eum innocentem iurciurando suo affirmasset; quia prior illa delatio fratris nitebatur zelo orthodoxæ religionis, quo ducebatur ratione suæ conversionis, ut ita cura haberetur conver-

tendi fratrem suum. Itaque, non obstante contrariâ affirmatione, magis priori dicto fratris statuitur, quam posteriori.

Alterum ex eodem textu nota, quod nemo ex suspitione licet vehementi condemnari debeat. Idem probat text. in l. Absentem 5, D. De pœnis, cuiusque reiterationem dedimus ad c. 4. sup. eod. Ex quo fit, ut ne quidem ex violentissima præsumptione quis damnari possit: qualis est ea, quæ contra Titium præsumimus, eum esse reum homicidii, quod cruento & adhuc calido gladio solus adstiterit vulnerato, cum ex eo certò non probeatur esse homicidam, si quidem ab alio potuerit occidi,

occidi, qui inde se repente proripuit, aut etiam à se ipso occisus fuisse.

Neque obstat exemplum Salomonis, in c. Adferre sup. hoc tit. nam tamen si ex hac conjectura, quod matris viscera commota fuerint, infantem matri suæ restituerit, non tamen ex eo sequitur, alteram mulierem puniri, propter crimen ablati & suppositi partus. De his latius vide Sarmientum *Select. Interpp. lib. 1, c. 1.*

3 Porro intellige hæc de præsumptione homi-

nis, id est judicis; nam ex præsumptione juris certum est quem condemnari posse. Exemplum est in l. Si quis adulterii 34, C. Ad L. lul. de adult. in l. 3, De assessorib. in c. Litteris sup. eod. in c. De hoc 11, inf. De simonia & toto sit inf. De purgat. canon. quod is, qui laborat infamiâ vel verisimili delicti suspicionem, si se per juramentum suum & aliorum purgare non potest, tamquam convictus de crimine punitur.

IN TIT. XXIV. DE JURE JURANDO.

SUMMARI A.

1. Juramento lites seu controversiæ deciduntur.
2. Habet vim propria probationis
3. Jurare & Juramentum quid sit.
4. Aliud est Assertorium, aliud Promissorium.
5. Item aliud Voluntarium, aliud Iudiciale, aliud Necessarium.
6. Forma præstandi juramenti varia.
7. Juramento simpliciter præstito, non juxta formam juris vel consuetudinis, an stari debeat.

Post Titulos de testibus, de fide instrumentorum & de præsumptionibus, rectè subjicitur Tit. de jurejurando, qui & inter probationum species merito recensetur: imò, teste Cajo l. C. † maximum remedium expediendarum litem est jurisjurandi religio, quâ vel ex pactione ipsorum litigatorum, vel ex auctoritate judicis deciduntur controversiæ, l. 1, D. h. t. Ad eod. ut etiam à D. Paulo juramentum controversiæ finis appellatur, ad Hebr. c. 6. Ex pactione litigatorum, puta, si inter partes convenerit, ut alterius juramento res dirimatur: auctoritate judicis, si ad petitionem partis iudex deferat alteri parti juramentum, vel ipsemet suâ sponte offerat, propter defectum probationis. Id sit in juramento, quod appellamus suppletorium, c. ult. inf. h. tit. l. pen. D. De jurejur. & l. Admonendi 31, eod.

2 Non attinet hinc disputare, an jusjurandum sive juramentum sit propriè probatio, sed videatur Dec. sup. in Rubr. De probat. num. 58, cum seqq. Nobis satis est, juramentum habere vim propria probationis quæ fit per testes, aut per instrumenta: ut enim per testes vel instrumentum res verè probatur, l. in excrucendis 15, De fide instr. ita & per juramentum præstitum ex delatione alterius partis, sive à iudice. Uode jusjurandum sive juramentum ex juris vocabulo constat, quasi juris vicem obtineat, siquidem quod juratur, pro lege

habetur, ac veluti jus ipsum sanctè servandum. Ut hinc quoque jusjurandum delatum à parte parti vim transactionis, rei judicatæ, atque ad eod. solutionis habere dicatur, l. 2, & l. Jusjurandum 27 D. h. tit. Quare post præstitum juramentum non queritur amplius de re controversa, sed tantummodò, an juratum sit, § item si quis postulante Inst. De act. & l. 1, C. De rebus cred. atque hoc, quando res controversa per juramentum dirimitur ex delatione vel consensu alterius partis litigantium. Interim & hoc Tit. generaliter agitur de effectu juramenti, quatenus illud obliget, vel non obliget, quatenus licitum vel illicitum sit, non tantum ut est probationis species, sicut in progressu videbitur. Quare huius Tit. tractatus magno usui futurus est, eoque magis, quod is propriè pertinet ad sacros Canones, quorum proprium est statuere & judicare de vi & natura juramenti, tamquam rei spiritualis & Ecclesiasticæ, c. Venerabilem 34, circa fin. sup. De elec. tamen executio juramenti, ubi de eo nullum dubium incidit, mixti fore sit, hoc est, tam pertineat ad iudicem sæcularem, quàm Ecclesiasticum, c. 2, hoc tit. lib. 6, & c. ult. De foro compet. eod. lib. Sed antequam textum nostrum aggrediamur, prius dispiciamus, quid sit juramentum, quæ eius species, & quâ formâ præstandum, ut sic integer constet hic tractatus.

Quod igitur ad definitionem juramenti attinet, ea variè traditur à Uod. Gloss. juris Canonici in summa xxii. q. 1. Jurare est, inquit, aliquid Deo teste dicere. Did. Covar. in c. Quamvis in prima p. Relect. De pactis in 6. juramentum his verbis describit, quod sit invocatio divini nominis in testimonium. At Navarr. in Manuali c. 12, num. 1, plenius & explicatius hoc modo, quod scilicet iurare idem sit, quod affirmare vel negare aliquid, adducendo expressè vel tacite Deum in testem, tamquam infallibilem veritatem. Vbi per

vocu-